

ДАНИЦА ОТАШЕВИЋ

**СРПСКО–ТУРСКИ РАТ 1877–1878. ГОДИНЕ У ДОКУМЕНТИМА  
СУДА ОПШТИНЕ ЗАБЛАЊКЕ**

Даница Оташевић  
УУ 32000 Чачак  
„Чачански глас” – Жупана Страцимира 35

UDK 949.711

Ратне 1877. и 1878. године, судећи по документима сачуваним у Суду општине заблаћке, нису биле за Србију тако драматичне као 1876. У Другом српско-турском рату, који је српска војска водила углавном на јужном фронту од 13. децембра 1877. до 3. марта 1878. године, није било онако вапијућих позива и апела да се „одма” и „не часећи час” врши реквизиција хране за војску и фуража за стоку, мобилишу возари и кола за превоз муниције и других потреба из позадине на линију борби. Из преписке, која је углавном „ишла” у једном смеру, од Врховне команде преко Окружног начелства и Начелства среза трнавског, у Суд општине заблаћке, чији су чланови, председник и кметови били једини извршиоци, не може се закључити поуздано када је нови рат почео, против кога (Турска као ратујућа страна нигде се не помиње, такође ни реч рат!) и како се завршио. Народни војници I и II класе из заблаћке општине – која је обухватала села Заблаће, Вапу и Балугу – ратовали су у Куршумлији, и у студеничком крају,

док се јаворски фронт скоро не помиње, за разлику од кретања транспорта хране и муниције у Првом српско-турском рату 1876. године.

До нешто живље комуникације између војних власти и позадине, бар тако говоре акта доспела у Заблаће, дошло је у јануару 1878. године: хитно и са најстрожом препоруком тражени су опанци за војнике I класе у Куршумлији, драматично је апеловано да се купе војници II класе Чачанске бригаде и шаљу својим командама, јер се позиву није одазвало око 500 војника, тражена је топла зимска одећа за „сиротне војнике” који су голи и боси, давана упутства како се може ићи војсци или слати преобука и понуде. Уз све то, скоро свака наредба завршавала се претњом члановима Суда и кметовима војним судом – уколико не изврше наређење.

Брига за војску на граници није трајала само у време рата, већ је настављена целе 1878. и током 1879. године, када је Србија по први пут прославила, 20. јуна, независност. Одједи тек окончаног рата могу се пратити кроз документа о збрињавању породица чији је хранилац погинуо, тражење земље да се настане од пребега из Турске и бораца за „милу слободу”, дрва за војну болницу у Чачку, али и – како су узоране њиве и убрана лети-на војницима на граници који су чували још крхки мир...

Сви датуми у овом раду су по старом календару, како пише и у оригиналним документима из архиве заблаћког суда, осим датума који обележавају почетак Другог српско-турског рата, закључење Санстефанског мира и Берлински конгрес. У навођењу докумената вршене су незнатне грама-тичке и правописне измене, а сва грађа, која одсликава улогу и положај једне општине у важним историјским догађајима и сведочи о функциони-сању државе, војске и микро средине, чува се у Међуопштинском историј-ском архиву у Чачку.

## I

Србија је после тешких борби на Јавору и јужном фронту, уз посредовање руског ђенерала Игњатијева, 20. октобра 1876. године закључила са турском Портом за српску војску спасоносно примирје, које је важило на свим линијама фронта два месеца. У децембру српска држава спремала се за наставак ратних операција, али примирје је „продужено до 1. Марта римскога” наредне године. Војске су држале положаје на којима су се затекле у моменту потписивања примирја, а у позадини су већ издаване наредбе о месту окупљања народних војника и убрзаном кретању колона са храном и муницијом ка фронту. Одлагање рата, а касније и потписивање мира 28. фебруара 1877. године, утицало је да се смири стање и у позадини. Држава је у том моменту са ратног поља „упловила” у мирнодопске обавезе и посредством својих органа власти, где су општине, односно судови оп-

штински, били извршиоци, тражила прикупљање народног данка за друго полугодиште 1876. и управо је тај акт, приспео у заблаћки суд 6. јануара 1877, први заведен у протокол. Очекујући истицање примирја и продужетак операција на фронту, од кметова је тражено да данак уберу до краја јануара и да о томе одмах жаљу исвешће начелнику трнавског среза и Окружном начелству у Чачку. Повратних информација о судбини наређења одозго скоро да нема, једино се по поновним актима и претњама Суду и кметовима може закључити да многе заповести нису извршене, или се каснило, што је љутило вишу власт.

Први војни налог Суду је стигао 12. фебруара 1877. од Врховне команде. Наређена је мобилизација активне војске I класе. Мобилизација се имала извести овако:

„Трнавски батаљон 14. ов. мца у Карановцу. Ескадрон чета пионерски такође 14. ов. мца у Карановцу. Болничари за корпусно санитетско одељење корпусни ордонанси и корпусне коморције да буду 16 ов. мца у Крушевцу. Војници свију осталих части, као бригадни болничари, занатлије токари месари и раднички вод треба да буду 14. ов. мца у Карановцу. А војници бригадне чачанске брдске батерије 13 ов. мца на конаку у Карановцу без коња, послуга и возари пешачко муниционе колоне са стоком 13 ов. мца у Чачку.”

Суду је препоручивано „да најживље настане да се сви војници из општине његове на дотична зборишта упуте на време како ће сваки у своју команду несметано пристати одређеног датума са целом својом опремом и оружјем. Уз сваку част иду њена штабна и стројна комора. Војници треба да понесу за три дана [х]рану за себе, а коњаници и коморције још и фуражу за стоку”. Суду је строго наређено да ниједан војник не сме изостати.

Већ 18. фебруара од Суда у Заблаћу је тражено да за „пренос хране из Карановца у Студеницу и Градац упутити хитно у Карановац управнику магацина све коморције II и III класе с коњима, врећама и покривачима.” Извештај о овоме морао се начелнику среском послати за два дана „ако нежели да кметове да суду на осуду”.

У време примирја многи грађани покушавали су да своју мобилисану стоку продају или на неки други начин избегну војне обавезе. Министар војни је 28. јануара – а тај акт је упућен Суду у Заблаћу 21. фебруара 1877. године – о томе издао следећу наредбу:

„Дознао сам да многи од грађана прибегавају разним средствима па своје волове, коње и кола да не би поднела разну државну дужност продају што је непријатно и помислити... Зато да би се што боље имало рачуна о народној вучи наређујем и за њу да се изврши попис, и да сви они без обзира на разлике а нарочито богаташи и имућни трговци уђу у попис народне вуче који нису нигде у активној или резервној војсци уписати нити као борци нити као коморције нити пак као административна или друга каква војсци припадајућа лица. Овим ће се начином сазнати право стање народне вуче и знаће се који на позив има да се одазове.

Народна вуча мора да има добру – јаку стоку тако исто и кола добра која могу већи терет и на већу даљину носити.

Грађанин пак уписат у народну вучу за ово време, док је у тој дужности, неће смети ни под којим изговором продати своју стоку или кола ни ма шта друго од прибора коњског или колског у ком би случају дошао под војни суд. Полицијске власти пазиће да се ово и достојно оствари, а сваки онај који би са рђавом стоком и колима на дужност изашао, да се подвргне строгој казни. По себи се разуме да у овоме треба имати највећу правичност.”

По налогу команданта „овоокрушне војске” Суд је требало, према наредби од 24. фебруара, да све магацинске коморције I и II класе „и коморције главног интенданта упуту пред среску канцеларију са свом воловском опремом тако како ће у суботу 26. тек. мца стићи ради транспорта хране. Да би се ово извршило како треба сваки кмет је био дужан да лично доведе све коморције у свом домашају.” „За противно поступање узећу све кметове на одговор” поручивао је начелник срески.

Означено као „најхитније” и подвучено да би се хитност још више појачала и нагласила, из акта доспелог 2. марта 1877. у заблаћки Суд, види се „да је за пренос сена у Карановачки магацин потребно што пре 50 кола” а Суд да „с места пошаље амо 5 кола воловски са шиљастим ступцима без каната.”

Уз напомену да кола пред среску канцеларију треба да доведе неко од чланова Суда, начелник наглашава и да „ова кола не смеју бити означених возара, већ других људи”, јер су други, мобилисани возари требали да се „јаве 5. тек. мца без икаквог изговора ради преноса хране до у Пожегу”.

Велики број државних коња, како се каже у допису од 4. марта 1877, услед нужне демобилизације артиљеријске, био је ван употребе, „па је Г. Министар војни решио да се не би у бесцење продавали”, коњи „дају на послугу и из[х]рану оним пострадалим општинама који узхтедну имати коње”. Суду је налагано „да ово одма објави народу у свом домашају и стави знање ради даљег поступка стим да начелнику јави ко хоће и колико коња да узме под понуђеним условима.” О овом је Суд требало „да извести начелника до 10. тек. мца како би он опет могао извести надлежну већу власт ради његовог даљег поступања.”

Иако је 28. фебруара 1877. и званично потписан мир и тако завршене операције на фронтима започете на граници објавом рата Турској 30. јуна 1876. године, војска је и даље била у пуној „приправности” па јој је био неопходан сваки војник. То се види из „предписа” од 17. марта, по коме је Суд требало „живо” у селу Заблаћу да потражи и „под стражом пошаље начелнику војника Мила Петронијевића, регрута из села Рокци, срез Моравички округ Ужички, јер је потребан команданту ужичке окр. војске.”

После ове „живе” потере за регрутом Петронијевићем, у сачуваној архиви Суда општине заблаћке све до 26. августа нема ниједног акта који се односи на војску и војне потребе. Мир је, изгледа, био ухватио корена, а народ се вратио свакодневним пословима. Начелник срески тада се, преко свог писара Љубе Матића, обратио лично председнику Суда заблаћког с упозорењем „да све наредбе најбрже извршава, јер се оклевање ни најмање трпети не може” напомињући – „особито да морају бити оправљени путеви и ћуприје, [х]рана разрезата и већ да је се почела купити, прирез и све остало, а тражена количина дрва да се одма амо довуче и шипке”.

За пренос пексимита из чачанског у студенички магацин било је потребно 70 кола, па је начелник актом од 30. августа 1877. од Суда тражио да „сутра, у среду 31. ов. мца дотера амо на конак пред среску канцеларију 5 кола рабаџијских са покривачима снабденим” – да би се пренос пексимита обавио до Карановца.

Суд општине заблаћке 10. новембра 1877. године био је упозорен да „одма саопшти свима војницима без разлике рода оружја и класе да, кад се позову на скупове, понесу сваки од њих од свог домаћег зимског одећа оно што ће им у овом зимском времену највише потребовати.”

Ово се највише односило на памуклије и чарапе, које је сваки војник, без разлике, морао имати кад пође на скуп. Пошто се знало да има доста „сиромашни војника који нису у стању памуклије и чарапе набавити”, општина је обавезивана да им набави потребну одећу. „Зато препоручујем томе Суду да он свим оним војницима који су сиромашна стања набави памуклије и чарапе на начин који је општини најлакши само ово мора извршити у року од 5 дана.” Извешће о томе шта је урадио, Суд је морао начелнику да пошаље до 15. новембра. Наредног месеца, 13. децембра 1877. године, Србија је, по наговору Русије, која је већ била у рату са Турском, објавила рат Турцима и тако је почео Други српско-турски рат, у коме је циљ Србије био ослобођење јужних делова од турског ропства и проширење на југ.

Под знаком „хитно” у Суд у Заблаће стигла је 1. јануара 1878. године наредба среског начелника да су за пренос хране у карановачки магацин потребна кола и да се „најстроже препоручује свакоме кмету да из свог села доведу све своје возаре и да буду сутра пре зоре пред среском канцеларијом сви возари иначе ако не учине тако бићеду одговорни по војно судском закону јер је хитна ствар која не трпи одлагање”. Суду је потом 10. јануара 1878. „најстроже” и „одма” препоручивано да „незадржано нареди да се свима војницима I класе пошаљу опанци у Куршумлију, јер су сви остали без обуће”, а ко ову наредбу не изврши „биће предат преком суду на осуду”.

На фронту је било доста проблема: војска боса, а многи војници гледали су на разне начине да избегну борбу. Од команданта левог крила јаворског кора Суду заблаћком 13. јануара 1878. дошао је овакав акт:

„Од целе Чачанске бригаде II класе има које недошавших војника које у бекству око 500 па препоручујем да се најживље настане те да се сви ови војници за 8 дана упуте у команду, јер после овога рока послаћу у сваки срез стражу да их везане отера, а дотичне кметове даћу под војни суд.”

Суд је актом од 17. јануара 1878. још једном опоменут на Закон о војној обавези од 1. децембра 1877. године, по коме се „могу узимати коморе, запрете и остале потребе од лица која су дужна ове ствари давати војсци”. Истовремено је Суд обавештен да су „одсутвујући војници Чачанске бригаде из ове општине Јован Вучићевић из Балуге, редов, Љубомир Вучковић из Заблаћа, редов и Станоје Николић из Заблаћа и да се исти имају јавити своим командама 1. марта, односно 16. и 17. марта 1878.”

Под истим датумом у архиви Суда општине заблаћке сачувана су још два документа. Једним су упозоравана лица која путују својима у војску да су, по пропису Врховне команде, дужна да носе путне исправе, иначе их начелници станица неће препуштати већ враћати. „Да се ово више не би догађало суду се томе даје наредба која важи од 15. окт. мца да објави народу у свом домашају да свако лице које би хтело војсци ићи понесе са собом уредну путну исправу иначе неће моћи отићи куд је смерало и тако ће узалудно и полазити.”

О рату сведочи и допис о правилима о снабдевању војске од кућа у ратно доба, тачније члан 6. којим је прописано шта се поштом може слати. Војна пошта је осим преобуке и обуће примала да носи војницима и друге предмете, „одела и понуде, но да пакет не буде тежи од једне и по оке.”

„При прописивању ових правила”, каже се у допису од 17. јануара 1878. године, „Г. Министар војни имао је на уму само пошиљање ситних ствари, а нарочито понуде и преобуку, па је с тога и прописао тежину пакета. Но како се видело да се војсци хоће да шаљу и веће ствари, осим преобуке и понуде у јелу, и како су министру војеном долазила питања смеду ли се примати и тежи пакети то је министар војни решио да се члану 6. речених правила дода и ово: да пакети који се шаљу војсци могу бити до 6 ока тешки. Ради бржег отправљања ствари општине могу у својој средини изабрати лице по коме би ствари слале, но у таквом случају изабрана лица треба да имају увек објаву од дотичне полицијске власти”. По овом акту суд је требало да се управља и војницима „из свог домашаја” на прописани начин шаље преобуке и понуде.

Пошто неколико дана из заблаћке општине нису стизали возари за пренос хране у Ивањицу, Суду се „последњи пут најстроже наређивало”,

дописом од 20. јануара 1878, да „одма пред среску канцеларију, а најдаље до 22. т. мца пре зоре доведе сваки кмет из свог села своје возаре са потребним покривачима као и све оне који год имају кола и волове негледајући ко је шта”. Такође су и цакови врло рђаво враћени, па је Суду наложено да учини шта треба, иначе не учини ли, „нека одма пресуду пише себи.”

Драматично је и упозорење од 21. јунуара 1878. које је, преко среског начелства, упућено Суду у Заблању, а вероватно и другим општинама. „За сиротне војнике III класе из те општине који су голи, а има их и без топлот одела и чарапа”, Суд је требало најбрже „да настане и час пре” пошаље „на Рашку команду левог крила јаворске војске” одело и чарапе, а о томе начелника извести за шест дана.

Краткотрајна борбена дејства у Другом српско-турском рату завршена су већ 3. марта 1878. потписивањем Санстефанског мира, којим је Србији призната независност. Тек на Берлинском конгресу, од 12. јуна 1878. године, Србија је проширила своју територију за око 518 квадратних километара и добила градове Ниш, Пирот, Врање и Мали Зворник. Међутим, потписивање мира за ратним столом великих сила није значило и „збогом” оружју на границама и тек стеченим територијама. У Суд заблашке општине и даље стижу опомене, као 13. априла, на пример, да војнике који се са одсуства нису вратили, или су побегли са бојишта, или се, пак, уопште нису одазвали на позив у рат, „пошаљу у њихове команде до 17. тек. м. или ће бити суђено кметовима за неизвршавање наређења.” Уколико војници одбију да се јаве својим командама, Суду је наређено да их „хапсе и са овима заједно дођу начелнику среском на даљи поступак”. У противном, и кметови ће бити дати на војни суд за осуду, „јер се оваква неуредност која је штетна по државу” не може трпети.

Државна и општинска брига била је и колико се сеје које ратарске културе. Како се види из дописа среског начелника од 19. априла 1878., у заблашкој општини мало је сејано стрних жита, а доста кукуруза. Суд је, зато, био дужан да нареди да се „стрњика свакојака сеје увелико и доста, овде не треба гледати на обичај већ на потребу данашњу, зато с места нека се сеје јечам и остали пролећни усеви у сваком делу општине без изговора.” За оне који су били на граници стигло је наређење да им се њиве засеју и ураде и на време среди летина, на што Суд мора да обрати највећу пажњу, јер у противном лично ће кметови бити одговорни.

Писмена потера у Суд заблашки стигла је 28. априла 1878. године „за војником I класе Радованом Мијајловићем из Горње Краварице, Ср. Драгачевски, који је на одсуство пуштен, а протекао је рок одсуства а он је отишао у надницу у ту општину.”

Из ове општине требало је да се, по препоруци више војне команде, дорегрутују „два пара волова јаки, са јармовима и ојницама, који ће се доцније употребити за мунициону колону и који имају бити потковани и у свему спремни, како би на први позив без оклевања предстали могли”. По овој наредби, која је у Суд стигла 29. априла, решавано је већ сутрадан. Одбор општине је одлучио да по пар волова дају поп Владимир Поповић и Дмитар Вучићевић из Балуге, а да уз волове крену Крсман Јерић и Коста Трајковић. Иако је ову одлуку потписало осам одборника, она је преиначена већ 7. маја. Волове за мунициону колону имали су да дају: Дмитар Драгићевић из Вапе и уз његове волове ишао је Коста Трајковић, а уместо попа Владимира, два вола дао је Вук Аџемовић, председник заблаћке општине, и уз њих је ишао Крсман Јерић (највероватније Ерић, јер та фамилија и данас живи у Заблаћу).

Још један акт, приспео у општину 2. маја 1878. године, говори о бризи државе о војницима који су на граници. Наиме, Суд је упозорен да ће изаћи специјална „комисија да испита шта је и колико плугова изорано и засејано белим житом па и кукурузом војницима I класе који су на границу послати, па и пијонерима II класе и њиховим коморцијама који су сад на граници узопћени”. Ако кметови не узору и засеју војничке њиве, запређено им је да ће сем казне, коју ће искусити, „војници њихове берићете обрати и себи за израну и својој фамилији употребити”.

Опомене да се војници у одређено време враћају у команде са одсуства у Суд заблаћки стизале су и у другој половини 1878. године, јер се граница морала чувати и бити, упркос миру, у приправности. Да би се тај проблем решио, општински судови добијали су спискове војника који су долазили кући и када поново треба да се јаве команди, али из списка од 14. јула 1878. види се да, и поред тога, то није функционисало најбоље него су и даље војници на разне начине покушавали да избегну војну обавезу, а кметови су били под претњом да ће за то ићи пред војни суд на одговор. Тако су војници I класе Дмитар Јерић и Перо Лазовић из Заблаћа, Живко Драгићевић из Вапе, Милић Вукосављевић и Сима Николић из Балуге пуштени на одсуство 6. јуна, а морали су се у команду вратити 6. августа 1878, о чему је и Суд заблаћки обавештен „с препоруком да их на време у команду врати”.

Последњи акт из 1878. године који се односио на војску и потребе војних команди у Суд општине заблаћке стигао је 30. септембра. У њему се говорило о потреби обезбеђивања повећих количина дрва за војну болницу, која треба да се обезбеде „док је лепо време и у Чачак санесу”. Суду је наређено да „одма разреже на људе у својој општини 20 кола дрва па било из свог забрана или општинске шуме да одсечу, па кад се затраже кола би-



ло ово среске власти или Начелник станице, да се натовари и узгредом тера, а и преко овог да се тера". Дрва је требало дотерати до 20. октобра пред среску канцеларију, али морало се, при том пазити да буду добра, а не огранци, и да су добро натоварена кола, „јер ако се која празна дотерају онда ће се она узети и друга дотерати на место она, а она се неће рачунати и тако ће морати више узети". И за ово су били одговорни кметови, али је истакнута и одговорност председника Суда.

## II

С овим актом, уз напомену да се и приликом наплате пореза за II полугодиште за 1878. годину, водило рачуна о војницима који су на граници, могао би се закључити „доказни материјал" о Другом српско-турском рату, који је у једној микро средини сачуван све до педесетих година XX века, а онда као комплетна архива од 1865. до 1941. предата Међуопштинском историјском архиву у Чачку. Међутим, одједи и последице претходних ратова, које је Србија водила са Турском, евидентни су и у 1879. години. Неколико интересантних дописа ваља издвојити:

Министарство војно имало је намеру да среди спискове оних који су за заслуге у претходним ратовима били одликовани каквим одличјем, па је такав акт, преко округа и среза, прослеђен 14. фебруара 1879. и у Суд у Заблаћу.

„Да би се ти подаци имали тачни и потпуни то према наредби Министра војног и унутрашњих дела налажем суду да одма састави списак за сва лица грађанског реда у својој општини која су добила ма какав знак одликовања рачунајући у одликовања и споменицу, па било да су та лица награђена по предлогу Министра унутрашњих дела или по предлогу војног старешине или спосредством благовољешу ЊЕГОВОГ КЊАЖЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА".

У списку је требало да се означи: име и презиме, звање стално и војно које је ко у ратовима имао и каквим одличјем и од кога је био одликован и чији је то предлог био. На овај захтев, на који је Суд требало да одговори за пет дана, одговорено је већ сутрадан, 15. фебруара. Одговор је гласио: „Није могуће ово суд сазнати"<sup>1</sup>.

Своју независност Србија је први пут прославила 20. јуна 1879. „У славу прославе Независности српске наређено је да II чета I класе трнавског батаљона буде у Чачку при богослужењу 20. ов.мца у 7 сати пре подне".

Овај акт дошао је у Суд општине заблаћке 17. јуна и он је требало да „обзнани и нареди да сви војници ове чете из његовог домаћаја искупе се

1. Поп Владимир Поповић одликован је Неборачком споменицом на ратове 1876, 1877 и 1878. и Орденом Светог Саве IV реда. Године 1894. именован је за члана Духовног суда Жичке епархије, а 1902. произведен у чин протојереја. Умро је у Заблаћу 1912.

код трнавске механе 19. ов.мца увече одакле ће под командом свога четовође доћи у Чачак четно у одређено време". Чета је требало да пође од трнавске механе 20. јуна изјутра рано како би код штаба окружне команде била тачно у седам сати изјутра. Овај позив није важио за резервисте и комору, а војници су обавезани да дођу са оружјем, а они који немају војно одело да пођу у својој летњој одећи, али са обавезном шајкачом. У допису је назначено „да ће војници добити ручак од општине Чачанске с тога није нужно да тај дан носе храну”.

За начелника среза трнавског писар Љуба Матић потписао је 21. јула 1879. године и овакав документ:

„Према наређењу Г. Министра војног и Команданта Ибарске Дивизије од данашњег дана налажем томе Суду да живо настане да сви војници I класе трнавског батаљона без разлике по роду и оружју као и свс резервисти стојеће војске буду спремни тако, како би на први позив могли стићи на скуп чим се налог буде издао. Нека суд такође изда налог војницима одма да се из овог дела далеко не удаљавају, да свако своје оружје доведе у исправност и да му је чисто, да су им опанци за марш спремни и да на позив сваки понесе хране за себе за 4. дана, као и барут који при себи имају. Сиротним војницима опанке и храну одма општина да набави.

Свс коморције који су одређени са колима изузимајући магацинске, да набавс по један самар, кад се позову да са самарним коњима дођу.”

Суд је требало сваком војнику најстрожије да заповедеи да ниједан не сме ни под којим изговором, када се позове на скуп, да изостане, јер ће сваки најстрожије кажњен бити, „безда ће му се ма какво извињење за олакшицом узети”.

Да ли је било какве ратне потребе за оваквим окупљањем војника народне војске, даље се не може закључити из сачуваних докумената. Сигурно није, али постепено устројство власти, као и још „свеж” мир на грађаници, захтевали су будност и овакве мере предострожности.

У ово време Суд у Заблаћу и два имућнија грађанина те општине потписали су уверење „коим се свака власт уверава да је породица у рату умрлог Филипа Спасојевића у свему сиротна и да ни од куда нема начина издржавања већ је у свему сиротна и врлоје потребна инвалидна држава”. Суд је ово својим печатом гарантовао, а такође и председник општине Вук Адемовић<sup>2</sup> и имућнији грађани Адам Поповић<sup>3</sup> и Милосав Танасијевић.

Интересантно је писмо које је 7. децембра 1879. Суду општине у Заблаћу написао покојни Радисав Мартаћ, земљоделац из Вапе, досељеник из Турске и учесник ратова „за милу слободу”. Мартаћ пише овако:

2. Вук Адемовић изабран је за председника општине заблачке 1878. године. Због јатаковања ајдуцима хапшен је, осуђен, а имање му је продато на добош.

3. Адам Поповић учествовао је у српско-турским ратовима од 1876. до 1878. дуго година био је председник општине у Заблаћу и на челу општинског одбора за подизање школе, која је отворена 1904. године.

„Притиснут силом и безумљен бесних Турака, морао сам избећи из турске својој једноплеменој и једнокрвној браћи Србима у Срији да би бар сачувао своју личну слободу веру и крв. Дошавши међу своју милу браћу, поштеним начином зарађивао сам кору леба те сам зарађивао моју сироту и по све убогу породицу. Тек дошавши у Србију као тица на грани морадо моим животом бранити са осталом браћом Србију ову нашу драгу мајку, ову нашу милу слободу. Ратом овим и имућни постадоше сиротни, а да шта ће те рећи за мене кои нионако ништа нисам имао? Шта ћу да радим како да живим са моје петоро деце и женом без куће и кућишта без стопе своје земље. И као сиромаси и као убог без игди ништа ипак плаћам држави пун данак а у општини сносим све општинске терете равномерно као један што плаћа пун грађански данак.

Пошто сам члан ове општине и пошто сносим ове општинске терете, пошто сам дошао међу вас као међу браћу моју, и пошто чиними се заслужујем да се назовем поштен члан ове општине, то молим одбор и општину Заблаћску да ми подари у свом атару једно два плуга земље за уживање гдиби кућу могао начинити и гди би се испод туђег крова једном могао отрћи и под свој ући. Сиротиња је тешка мука, али сиротиња без свога крова то је несамо сиротиња но готови робови, јер једна немилост мога господара довољна је па да му небо кров буде. Имате срце, имате душе, имате свој пород кога више свега љубите, то исто осећа и моје тугом преиспуњено срце према мом породу. Помислите се кад би ви у мом положају били шта би били ради да вам браћа помогну, па зато вас као браћу молим да ми братски помогнете. За које ћу вам вечито признадан и благодаран остати”.

Ово веома писмено и разложно писмо, са лепим поређењима и осећајно, писано је читким рукописом, такав је и потпис „покорног” Радисава Мартаћа, земљоделца, па може бити да је он био писмен, што је мање вероватно, већ да је молбу срочио неко писменији, од пера и знања.

Ратним и војним наредбама овде је крај. Мир је наметнуо другу врсту посла: спорове због крађа, међа, меница, неплаћеног пореза...

#### LA GUERRE SERBO-TURQUE (1877–1878) DANS LES DOCUMENTS DE LA COMMUNE DE ZABLAČE

La guerre de la Serbie contre la Turquie, depuis décembre 1877 jusqu'à la Paix de San-Stefano, en 1878, connue dans l'histoire comme Seconde guerre serbo-turque fut, à en juger par les documents conservés au tribunal de la commune de Zablače, moins dramatique et impliquait moins de difficultés que les opérations de guerre de 1876. Sur la base des ordonnances et des demandes, adressées pour la plupart dans un seul sens – gouvernement ou commandements suprême – préfecture – sous – préfecture – commune – on pourrait reconstituer non seulement la situation dans les arrières, mais aussi dans l'ensemble de l'armée et dans l'État.

La fréquence des documents de contenu d'ordre militaire qui arrivaient au tribunal de Zablače en janvier 1878, peuvent être considérés comme des preuves des interventions intensifiées à la frontière: c'étaient, par exemple, des demandes qu'on envoie „Immédiatement”, „d'urgence” des voitures pour le transport de la nourriture à Karanovac, qu'on fasse parvenir à Kuršumlija des opanques pour les soldats de la

première classe qui sont pieds-nus... jusqu'à l'information que près de 500 soldats de la seconde classe de la brigade de Tchatchak ne se sont pas présentés à l'appel ou ont déserté". Des documents d'ordre militaire arrivaient à la commune même après la conclusion de la paix: on demandait au maire d'assurer le labourage ou de faire recueillir la récolte des soldats stationnés à la frontière, d'envoyer en temps utile du bois pour l'hôpital militaire de Tchatchak, ou bien de dresser la liste des soldats qui ont reçu des décorations pendant la guerre.

Que les résultats des guerres faites par la Serbie aient été favorables, en témoigne, par exemple, un ordre d'envoyer à Tchatchak la Deuxième compagnie du Bataillon de Trnava de la première classe, qui devait y assister à la liturgie, célébrée le 20 juin 1879 et commémorant l'indépendance de la Serbie. Ce jour-là c'est la commune qui servit le déjeuner aux soldats.

Danica OTAŠEVIĆ



Својој свештеној Владости  
 Свети Синод Српске Православне  
 Цркве у Београду

Управо на ова бележења Команде партизане се  
 предиспозитивно одмах вратио /2/ да се /ово/:

Имањем батарије 14 артиљеријској, Карањевцу, Швајцер  
 и са њима командом 1417 Карањевцу. Команда је у парти  
 зану за своју 16 артиљеријској, Карањевцу и партизане  
 на Чабачу, Карањевцу и артиљеријској. Партизане су у овој  
 команди партизане артиљерије, партизане артиљерије  
 артиљеријској, партизане артиљерије /2/ артиљерије. А  
 партизане артиљерије објекта, партизане артиљерије  
 партизане артиљерије са артиљеријом, партизане артиљерије

поне нестане, да се сви партизани и војводе вратиће на  
 партизане партизане артиљерије, партизане артиљерије  
 партизане артиљерије партизане партизане партизане партизане  
 партизане партизане партизане партизане партизане партизане  
 партизане партизане партизане партизане партизане партизане  
 партизане партизане партизане партизане партизане партизане

№ 444

12. фебруара 1877. г.  
 Штампарија Српске  
 Цркве

Штампарија

Слобода

Сл. 1: Факсимил документа од 12. фебруара 1877:  
 Акт о мобилизацији

Својој свештеној Владости

Командант батарије партизане Карањевцу

Да су сви партизани Карањевцу и партизане  
 партизане партизане партизане партизане партизане  
 партизане партизане партизане партизане партизане партизане  
 партизане партизане партизане партизане партизане партизане  
 партизане партизане партизане партизане партизане партизане  
 партизане партизане партизане партизане партизане партизане

У партизану партизане партизане партизане партизане партизане  
 партизане партизане партизане партизане партизане партизане  
 партизане партизане партизане партизане партизане партизане  
 партизане партизане партизане партизане партизане партизане

№ 119

13. јануара 1878. г.  
 Штампарија Српске  
 Цркве

Штампарија

Слобода



Сл. 2: Факсимил документа од 18. јануара 1878: Наредба  
 о упућивању војника који су у бекству у своју јединицу

